

**МАРКЕРИ СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СВІДОМОСТІ
ПСИХОЛОГА В ЗАПИТАХ І САМОРЕФЛЕКСІЯХ
МАГІСТРАНТІВ ДО КУРСУ
«ПСИХОЛОГІЯ ПРОФСВІДОМОСТІ»**

Бойко Г. В.

ВСТУП

Повномасштабне російське вторгнення, активні воєнні дії на території України викликали безпрецедентні негативні наслідки з якими зіштовхнулося українське суспільство і співвітчизники: втрати близьких, мобілізація рідних на захист Батьківщини і їх участь у військових діях, поранення, травми і втрати; окупація, і, на щастя, деокупація, яка потребує відновлення і відбудови не тільки зруйнованих будівель і інфраструктури, а і людських душ і сердець, проблема евакуації і покинутих домівок, необхідність адаптуватися на нових місцях проживання як в Україні, так і за її межами, розділені сім'ї, рідкі або зовсім відсутні зустрічі і контакти в межах звичного сімейного кола, переживання українцями кризових подій внаслідок бомбардувань.... Все це є та реальність, в якій живе Україна і українці після 24 лютого 2022. Така реальність звісно викликала суттєві зміни в українському суспільстві і в самих українцях. Такі зміни спровокували стресові, часом і кризові переживання в українців. Це позначилось на збільшенню запитів українців на психологічні послуги, психологічну підтримку та допомогу. Для вирішення таких питань реалізуються державні програми, зокрема «Всеукраїнська програма «Ментального здоров'я», яка реалізується з ініціативи першої леді Олени Зеленської, що активно розвивається і спрямована на вирішення питань зокрема і психологічної допомоги як підчас війни, так і по її завершенню для оздоровлення суспільства і подолання негативних наслідків, щоб дати відповідь не лише на те, що відбувається з нами сьогодні, а й на ті прогнози, які ми розуміємо, що будуть після перемоги В той же час державними інституціями констатується факт недостатньої кількості фахівців-психологів для вирішення такої кількості і специфіки завдань. Так, під час круглого столу на тему: «Війна проти наших душ. Як зберегти ментальне здоров'я військовослужбовців і всього суспільства», на той час заступниця міністра оборони України Ганна Мальяр заявила про те, що великим викликом є брак психологів, їх не вистачає і найближчими роками не вистачатиме фізично, особливо це стосуватимуться саме військових психологі. Варто зазначити, що українське суспільство з свого боку відчуває такі виклики. Одночасно з тим збільшилась і кількість бажаючих змінити або розширити свою спеціальність через

отримання психологічної освіти в межах навчання в магістратурі на спеціальності психологія. Аналіз кількості вступників на спеціальність психологія показує актуальність та підвищений інтерес до навчання на спеціальності «психологія». Все це з одного боку дає підстави очікувати реалізації зазначених завдань, але з іншого висуває серйозні вимоги до підготовки і професіоналізації бажаючих отримати професійну психологічну освіту.

Важливе значення в умовах підвищеного інтересу до спеціальності є вирішення питання становлення професійної свідомості у студентів як майбутніх фахівців в процесі навчання. Адже це зробить процес підготовки більш ефективним в контексті ефективності надання фахової психологічної допомоги і значно допоможе самим фахівцям відчувати впевненість у собі та у своїй професійній діяльності.

1. Теоретичні аспекти дослідження становлення та розвитку професійної свідомості

Внаслідок зазначених аспектів великий інтерес викликає питання того, як саме відбувається процес становлення професійної свідомості фахівця в процесі навчання. Важливо зазначити, що такі питання є достатньо вивченими в психологічній науці, адже вони є популярним предметом уваги дослідників. Ґрунтовно та поглиблено вивчене питання становлення професійної свідомості в монографії, статтях Н.Ф. Шевченко. Велика увага приділена питанням становлення професійної свідомості фахівців, в першу чергу управлінців, у посібнику О. Дробот¹.

Аналізуючи професійну свідомість представників різних професій, Н. Шевченко зазначає, що в професійній свідомості фахівця інтегруються професійні цінності, науково-теоретичні знання, програми професійних дій, а також знання людини про себе як про представника певної професії.² Важливо, що в практичній площині, для конкретної людини, професійна свідомість і процес її формування, становлення та розвитку найчастіше сприймається як пов'язаний з усвідомленням, в результаті мова йде про тісний зв'язок професійної свідомості і професійної самосвідомості.

Ми цілком згодні з О. Дробот щодо визначення професійної самосвідомості, та її зв'язком з професійною свідомістю, який здійснюється через процес усвідомлення. Тобто, професійна самосвідомість – це процес усвідомлення себе, своїх якостей, потреб, мотивів; це особливий структурний компонент особистості, що

¹ Дробот О.В. Професійна свідомість керівника: навчальний посібник / Дробот О.В. Київ.: Талком, 2016. – С. 39.

² Шевченко Н.Ф. Професійна свідомість практичного психолога як феномен “Наука і освіта”, № 1-2, 2005, С. 43-46.

виражається в здатності виділяти самого себе з навколишньої дійсності як якусь реальність. І в свою чергу професійна самосвідомість є важливим мотиватором і регулятором процесу професійного становлення та розвитку. Адже через усвідомлення себе в професії, своїх професійних якостей, вмінь, цінностей особистість визначає для себе пріоритети щодо специфіки професійної діяльності, (як щодо предмету, так і прийомів і методів, так і очікуваних результатів прикладання зусиль) так і власного бачення перспективи свого професійного шляху. Звісно, в тому процесі особистість має врахувати зовнішні обставини, можливості, запити, як актуальні, так і потенційні.

На ґрунті класичних теорій самосвідомості в психологічній науці, структуру професійної свідомості у сприйнятті самої людини можемо представити у вигляді ієрархії, де різні рівні співіснують між собою, зовнішні шари живлять внутрішні свіжою, актуальною інформацією, а центральні підпорядковують зовнішні:

1) перцептивний рівень професійного Я – первинні професійні Я-образи, які виникають в умовах безпосереднього контакту людини із зовнішнім світом, (в нашому випадку з професійним) і є результатом сприйняття нею самої себе в конкретних життєвих ситуаціях;

2) рівень професійних уявлень про себе – як вторинних образів себе, що виникають внаслідок узагальнення первинних образів себе в різних професійних і життєвих ситуаціях;

3) мовно-мислений рівень – на якому формуються концептуально пов'язані системи знань про себе – професійна Я-концепція, система стійких, вербалізованих або для себе, або для інших концептів Я³.

Проаналізувати Професійне Я в контексті життя людини допомагає нарративна психологія, що в Україні розроблена Наталією Чепелевою. Професійний шлях особистості, визначає Наталія Чепелева, це особливого роду нарративна конфігурація, в якій образи себе в різних професійних ситуаціях структуровані в єдине ціле. Це особистісний міф, що представляється як оповідальна історія власного професійного життя, яка вплітає події й життєві епізоди в зв'язане єдине ціле за допомогою інтерпретування, що розглядається як механізм формування особистісного міфу. Головним героєм такого міфу є Професійне Я особистості⁴.

Якщо аналізувати специфіку професійної свідомості психолога, то однозначно важливу особливість виділяє Н. Шевченко. Успіх у сфері надання психологічної допомоги лише в невеликій мірі залежить від якості оволодіння технологічною стороною професійної діяльності, як це характерно для інших професій, зокрема, наприклад, технічних.

³ Бойко Г.В. Трансформація уявлення про себе і втрата роботи. Запоріжжя: РА Тандем-У, 2005. 220 с.

⁴ Чепелева Н.В. Проблеми психологічної герменевтики. Київ: Міленіум, 2004. 276 с.

Набагато більшої значущості для професійної свідомості психолога набувають особистісно-смилова готовність фахівця та рівень сформованості його професійної свідомості, які й виступають основною умовою успішності професійної діяльності.

Професійна свідомість і професійний розвиток тісно взаємопов'язані між собою. Професійна свідомість є динамічною за своїм характером. Процес її становлення та розвитку є безпосередньо пов'язаним з професійним розвитком особистості і, важливо, що професійна свідомість характеризує професійний розвиток, як такий. Особливе значення в контексті мети нашої публікації має етап становлення професійної свідомості в процесі професійної підготовки, адже професійна свідомість це найважливіша категорія, яка реально відображує процес професійного становлення і розвитку фахівця, передусім – на етапі підготовки у вищому навчальному закладі⁵.

2. Організація опитування магістрантів щодо їх очікувань та саморефлексій вивчення курсу Психологія професійної свідомості

Важливими маркерами становлення професійної свідомості у новій сфері професійної діяльності є запити та очікування до дисциплін, що вивчаються в процесі підготовки у магістратурі за спеціальністю Психологія. Адже саме вони відображають налаштування майбутніх психологів в процесі підготовки, їх запити до матеріалу, який пропонується до опанування в контексті конкретних дисциплін, які входять до комплексу основних та вибіркових дисциплін. Особливу роль тут посідає дисципліна Психологія професійної свідомості, яку магістранти вивчають у другому семестрі підготовки. Це є важливим фактом, адже протягом 1 семестру вже відбулась адаптація до навчального процесу, налагодились комунікації з одногрупниками і викладачами, визначились власні пріоритети на підставі досвіду навчання під час першого семестру і складання першої сесії на магістратурі.

В групах магістрів навчається 40 студентів на денному відділенні. Для реалізації поставлених нами цілей важливо було аналізувати відповіді тих магістрантів, які були мотивовані на навчання, зацікавлені в отриманні знань. Варто зазначити, що на навчання в цю групу прийшли представники різних професій і сфер діяльності, серед них тільки декілька учасників мали завершену бакалаврську психологічну освіту. Інші ж прийшли на навчання з вже отриманою вищою освітою по іншим спеціальностям і професійним досвідом за цією спеціальністю. В такий спосіб, серед магістрантів є представники різних сфер професійної діяльності: бухгалтери, журналісти, економісти, філологи, вихователі,

⁵ Шевченко Н.Ф. Професійна свідомість практичного психолога як феномен “Наука і освіта”, № 1-2, 2005, С. 46.

музиканти, лікарі, програмісти і... навіть астролог.... Перелік більш ніж представницький. Під час знайомства з групою і курсом, після презентації курсу, його базових понять та складових магістрантам було запропоновано висловити їх очікування та побажання до курсу. Серед таких усних запитів найбільш яскраво проявились і були популярними, викликали підтримку у одногрупників та жваве обговорення наступні: 1) запити щодо переважання практичної інформації над теоретичною, 2) щодо аналізу психологічної допомоги при кризах професійного розвитку, і 3) подолання так званого «комплексу самозванця» для здобувачів психологічної освіти. Вже ця інформація є дуже важливою в розумінні чинників становлення професійної свідомості майбутніх фахівців. На наш погляд тут доречно порівняння отриманих нами результатів з дослідженням Н.Б. Литвинчук, проведене серед першокурсників освітнього рівня бакалавр спеціальності психологія, яке засвідчило ідеалізацію професіонала психолога учасниками, а також переважання мотивів допомоги іншому в професійній діяльності психолога. Сприйняття студентами першокурсниками професіонала психолога дозволило виділити 6 категорій: Психолог-помічник, толерантний співрозмовник, знавець людських душ, ідеальна людина, майстер своєї справи. Автори зробили висновки про стереотипність уявлень у студентів початківців. Проведене дослідження показало, що студенти мають ідеалізовані уявлення про майбутню професію, що у багатьох першокурсників сформований дещо стереотипний образ психолога⁶. В нашому ж випадку навчання на рівні магістратури людей з професійною підготовкою і набутим досвідом в інших сферах характеризується спільністю ідеї допомоги іншим в професійній діяльності, але відрізняється відчуттям невпевненості у власних силах, відчуття себе так званим «самозванцем». На наш погляд тут відображається чинник часової віддаленості старту самостійної професійної діяльності для першокурсників бакалаврату («попереду ще три з половиною роки навчання (навіть без магістратури), ще все опануємо») на відміну від часової близькості (менше року) старту самостійного професійного життя себе як психолога. В той же час вважаємо важливим відзначити позитивність такої «невпевненості», яка є значущим моментом у формуванні відповідального, обережного ставлення до власного професійного втручання в долю, життєву ситуацію потенційного клієнта, якому надається допомога. Це, може свідчити саме про відхід від неприйнятної технологізації в професійній діяльності психолога, що є однозначно позитивним проявом, який

⁶ Литвинчук Н.Б. Когнітивні уявлення про професію психолога у студентів-першокурсників бакалаврату спеціальності «психологія» Психологія свідомості: теорія і практика наукових досліджень : тези IV міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 21 листопада 2020 р.). Київ : Талком, 2020. 207 с. URL: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi67/0049099.pdf>

відзначила як характерну особливість професії психолога Н.Ф. Шевченко.

Віковий складу учасників анкетування, була приблизно однакова кількість чоловіків(9) і жінок (7), віком від 23 до 50 років. Основним критерієм для долучення в групу анкет, які були проаналізовані, це систематична робота магістрантів на курсі з відвідуванням онлайн занять, та участі в семінарських заняттях, майстер класах, психологічних вправах, обговореннях. В такий спосіб ми намагались виокремити анкети найбільш вмотивованих на професійний розвиток магістрантів, тих, що мали можливість і брали участь у заняттях з предмету «Психологія професійної свідомості», як вірогідно, і на інших заняттях в межах підготовки на магістратурі.

Діагностичним матеріалом у нашому пошуковому експрес дослідженні виступили відповіді магістрантів в межах виконання двох завдань-анкет, як варіанту застосування методу інтерв'ю, що заповнюються самостійно в межах вивчення курсу «Психологія професійної свідомості»⁷. Перше з них було запропоновано на початку вивчення курсу і спрямовано на вивчення очікувань і побажань магістрантів до курсу на підставі знайомства з матеріалами курсу в системі Муудл, друге по завершенню вивчення курсу, саморефлексія. Перша з анкет були запропонована після першого заняття знайомства з курсом (в який попередньо були завантажені матеріали лекцій (у вигляді презентацій) які включали наступні теми: Теоретичні засади психології професійної свідомості, Теорії розвитку професійної свідомості, Кризи професійної свідомості, Психологічна допомога в умовах криз професійної свідомості. В межах анкети магістрантам було запропоновано подати «Інформацію про себе», і дати відповіді на наступні запитання: Що Ви вже знаєте, проводили, брали участь в сфері психології професійної свідомості? Ваші очікування стосовно курсу: які теми для Вас є цікавими, корисними, важливими Що є зайвим, вже добре відомим? Як плануєте знання з курсу використати в своїй професійній діяльності, житті?

Друге анкетування включало запитання і завдання для саморефлексії за курсом і включало наступні запитання: Якою була Ваша мета вивчення дисципліни? Що саме Ви вивчали? Як були враховані Ваші очікування до курсу? Що було добре? Не добре? Як це вплинуло на Вас? Що Ви візьмете для себе з цього курсу? Яких знань/вмінь Вам ще бракує з Психології професійної свідомості? Що б саме Ви хотіли вивчити в Психології професійної свідомості в майбутньому?

Для аналізу матеріалу заповнених анкет було використано прийоми контент аналізу, який було застосовано для систематизації отриманої за

⁷ Браймен А., Белл Е. Методи соціальних досліджень. Групи, організації та бізнес. пров. з англ. Харків: Гуманітарний центр, 2012. С. 223.

допомогою анкетування інформації, виділення смислових одиниць. Це метод отримання найбільш значущої інформації про явище, що досліджується, який, як зазначає Л.Ф. Бурлачук, для вивчення діагностичних інтерв'ю, змісту бесід, іншій мовленнєвої та письмової продукції випробуваних.

3. Аналіз результатів опитування магістрантів щодо їх очікувань та саморефлексій вивчення курсу Психологія професійної свідомості

Врахування вікової специфіки межах аналізу очікувань до курсу виявило, що магістранти віком від 35 до 50 років мають більш чіткі уявлення щодо застосування своїх запитів до курсу у майбутній професійній діяльності а саме, їх відповіді більш широкі, розгорнуті (22-41) слово у відповіді на питання «Як використаєте знання з курсу у своїй майбутній професійній діяльності та житті)?, на відміну від 2-19 слів у відповіді в групі до 35 років, враховуючи і такі варіанти відповідей як «Не поспішаючи...Складно сказати».

Група учасників у віковому діапазоні 22-35 р. має більш точні та чіткі уявлення щодо зазначення того, що в запропонованій інформації по курсу варто прибрати, а саме зазначили, що то є зайва, вже добре відома інформація. Варто зазначити, що це стосувалось і того, що було запропоновано в курсі: «Самопрезентація в умовах співбесіди», «складання резюме», і те, що не було відображено в матеріалах по курсу, як у відповіді «Професійно-моральні цінності і зразки поведінки».

Змістовний аналіз відповідей магістрантів щодо очікувань до курсу дозволив виділити наступні критерії очікувань до курсу, які дозволяють побачити мотиваційні компоненти, як маркери становлення професійної свідомості:

Пізнавальні, спрямовані безпосередньо на професіоналізацію (запити щодо орієнтації в матеріалі курсу: Від «Зрозуміти суть даної дисципліни...» «Зрозуміти структуру та специфіку професійності для кращого застосування на практиці», «через першу презентацію цього курсу це несвідоме відчуття, розуміння вийшло на свідомий рівень. Дякую! (мовно-мислений рівень – на якому формуються концептуально пов'язані системи знань про себе)», «Майстер класи проведення тренінгів, які були корисні для мене: гармонізації професійної свідомості, телефонної розмови з роботодавцем, співбесіди при прийомі на роботу, нестандартні методи профілактики втрати роботи. Тренінгова робота з людьми, які втратили роботу».

Самодопоміжні в тому числі в аспекті аналізу власної професіоналізації, «для цілеспрямованої саморегуляції та самодетермінації своєї поведінки й діяльності», «В житті застосовувати знання з профілактикою» Для систематизації вже набутого досвіду і знань, після півроку навчання дуже відчутна різниця між уявним та реальним по

відношенню до себе в професії. «Знайти для себе місце в професії, бути готовою до переживання кризи професійного становлення, мотивувати себе на розвиток» визначитися з тим – який ти спеціаліст та що ти можеш надавати людям, «Як себе визначити і сприймати»,

Орієнтовані на допомогу іншим людям, потенційним клієнтам: «моя робота з дітьми базується на психології», «мене цікавить робота з дітьми, хочу розібратися в питаннях профорієнтації, цікава робота з підлітками при виборі професії», тощо.

В процесі вивчення курсу Психологія професійної свідомості запити та побажання магістрантів вдалося врахувати частково, а саме приділивши увагу теоретичним аспектам курсу, і розширити практичну складову, включивши в неї елементи тренінгових занять (щодо аналізу власних переваг і ресурсів магістрантів для надання психологічної допомоги щодо гармонізації професійної свідомості в ситуаціях криз професійного розвитку), рольових ігор (Співбесіда), майстеркласів (проведення профконсультації на підставі психодіагностики).

Аналіз саморефлексій магістрантів по завершенню вивчення курсу «Психологія професійної свідомості», (були проведені за допомогою анкетування на платформі Муудл), дали можливість зібрати інформацію про основні здобутки магістрантів у підсумку вивчення курсу (Що було найбільш цінним для Вас в процесі вивчення курсу?) і як Ви використаєте це в майбутній професійній діяльності і житті?). А також визначити які перспективи бачать для себе магістранти в плані подальшого професійного становлення, а також ідеї для розвитку курсу в майбутньому на підставі відповідей магістрантів на питання: Що ще плануєте дізнатися в майбутньому з проблематики курсу?

Відповіді магістрантів на питання в межах саморефлексії щодо вивчення курсу було проаналізовано на підставі їх змісту і в результаті виділено 3 основні групи, які характеризують маркери становлення професійної свідомості: 1) результати вивчення курсу застосую насамперед для себе і *самодопомоги*; 2) результати курсу в основному мають перспективу для застосування для *допомоги іншим* в межах майбутньої професійної діяльності; 3) вивчення курсу, зі слів магістрантів, відобразилось на їх *професійних настановах і цінностях*.

До групи відповідей, в яких відображена переважно ідея користі курсу «Психологія професійної свідомості» особисто для себе та свого професійного розвитку,увійшли відповіді: «використаю інформацію і навички у своєму житті для профілактики професійного вигорання, підготовки до співбесіди, у випадку втрати роботи, для активізації ресурсів після переживання кризових ситуацій», «зрозумів важливість психологічних аспектів у професійній сфері та відчув здатність впливати на власну професійну діяльність та розвиток», «курс дозволив отримати більш глибоке розуміння своєї власної професійної свідомості та її формування», використаю для того, «щоб у майбутньому знати, як

уникнути або діагностувати у себе чи близьких професійне вигорання, і що робити якщо це сталося», «цей курс значно розширив моє розуміння психології професійної свідомості. Він надав мені цінні знання, навички і інструменти для розвитку своєї професійної свідомості» «Курс допоміг мені усвідомити важливість самопізнання і уваги до своїх власних потреб у професійному плані», курс надав «розуміння впливу професії на психологічний стан: я розумію, що професія може мати значний вплив на наше благополуччя та задоволення від роботи. я можу усвідомлювати цей вплив та звертати належну увагу на свій психологічний стан, зберігаючи достатньо кроків для підтримки свого професійного задоволення та добробуту, аналізу своєї професійної свідомості і професійному розвитку в цілому. Вдалося впевнитися у своїх орієнтирах у професійному плані».

Варто зазначити, що відповідей такого типу було найбільше, і вона характерні незалежно від віку (попереднього професійного досвіду) і статі магістрантів. Це спостерігається у 68,8% саморефлексіях.

До групи відповідей, які об'єднані, як такі, що найбільш відображають орієнтованість *на допомогу іншим*, ми віднесли відповіді в саморефлексіях на кшталт: «я отримав практичні навички в сфері профорієнтації, яка для мене цікава і бачу в ній перспективу», «я вже зараз можу помітити людину, яка має ознаки профвигорання. На практиці вже використовував вправи для запобігання профвигорання. Є розуміння того, як працювати з людьми, які втратили роботу та ін.», «я знаю як допомогти запобігати емоційному вигоранню, або як з ним справлятися в разі його виникнення, як професійно «самовизначатися і розвиватися в професії», «Я вже використовувала та й не раз свої знання з друзями та знайомими та допомогла зробити перші кроки, щоб змінити працю та спробувати себе на новій, я ствердилась у своїй можливості допомогати іншим». В цій групі виділено меншу кількість відповідей, а саме 43,75% від загальної кількості проаналізованих саморефлексій по курсу.

До групи саморефлексій за курсом Психологія професійної свідомості, в яких відобразились самоспостереження магістрантів щодо своїх професійних настанов та цінностей ми віднесли відповіді на кшталт: «більш глибоко усвідомив свої мотивації, цінності, інтереси та переконання, що сприятимуть власному професійному розвитку, будуть стимулом для особистісного розвитку і самовдосконалення», «взяв з курсу для себе: «В психології не має слова – неможливо, а є слово – буде складно і потрібен час», «Важлива ідея можливості постійного розвитку», «тема профорієнтації, яка найбільш цікавила, виявилась як не завжди статична, а часто динамічна. І окрім тестів, як я вважав раніше, є цілий спектр заходів і методів для виявлення і здійснення профорієнтації...Я стикнувся з тим, що тестів по профорієнтації багато і деякі з них великі за обсягом, містять дуже багато запитань, а

результати багатьох тестів не закривають всі питання а тільки вибірково по спектру питань», я впродовж цієї весни став пробувати імплантувати модель позитивізму поведінки (запропоновану на курсі) в своє життя, своє спілкування з іншими людьми. І мені дещо вдалося. Стати не таким нудним, критичним, перфекціоністським, негативним, ворчливим, недовольним. Це сподобалось мені і людям з котрими я спілкувався. Я б назвав це імпульсом розвитку більшого позитивізму в собі». Варто відзначити, що таких саморефлексій найменша кількість (37,5%). Але на наш погляд, саме вони відображають найбільш глибоку внутрішню роботу здійснену процесі навчання в цілому, і не тільки в межах одного конкретного курсу Психологія професійної свідомості. Ці відповіді характерні більше для старшої вікової групи їх 25 % від загальної кількості проаналізованих саморефлексій. Саме вони відбивають відхід від поверховості, технологізації до поглиблення і розуміння психологічних фактів та їх обережного використання для допомоги тим, хто потребує.

Виділені групи і їх кількісна наповненість можуть свідчити про той шлях становлення професійної свідомості у групі тих, хто опановує нову сферу діяльності, психологію, і рух здійснюється по класичній траєкторії, від себе самопомога до допомоги іншим. І звісно важливим макером становлення професійної свідомості є розкриття для себе нових поглядів, ідей та цінностей, як обривів, які характерні для сприйняття себе та нової сфери професійної діяльності для себе.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного пошукового дослідження запитів та саморефлексії до вивчення курсу психологія професійної свідомості для виявлення маркерів становлення професійної свідомості магістрантів спеціальності психологія в умовах воєнного стану дозволило визначити, що важливими серед них є насамперед ідеї самопомоги та допомоги іншим, які є переважаючим мотиватором для зміни або розширення професійних вмінь і навичок магістрантів. Важливо відзначити, що серед магістрантів переважають ті, хто опановують нову, або розширюють сферу вже набутої професійної діяльності. Виділені найбільш значущі маркери щодо змін в поглядах, уявленнях, та цінностях, які відображають ґрунтовні процеси становлення професійної свідомості психолога. Саме вони відбивають рух до поглиблення і розуміння психологічних фактів та їх обережного використання для допомоги на противагу поверховості та технологізації. Воєнний стан в Україні відбивається в зростанні потреби в психологічній підтримці і допомозі у українців, але в той же час, тема допомоги військовим, членам їх сімей наразі не отримала прямого відображення, і магістранти, чий анкети були проаналізовані, орієнтовані на допомогу більше в контексті «мирних» питань: профорієнтація а

вибір професії молоддю, професійний розвиток дорослих, кризи, пов'язані з проблемами втрати роботи, питання продовження професійного розвитку ВПО, тощо. Очевидно, що тема післявоєнної допомоги військовим та членам їх родин потребує додаткових впроваджень. Щодо перспектив розвитку курсу враховуючи відповіді зазначені в саморефлексіях учасників, то важливими є включення питань розвитку професійної свідомості представників різних професій. Важливо розглянути динаміку професійної свідомості в умовах переривання професійного розвитку і діяльності для захисту країни і повернення в професію, або продовження професійного розвитку в іншому напрямку після Перемоги.

АНОТАЦІЯ

В публікації обговорюються теоретичні засади виділення маркерів, як показників становлення професійної свідомості, обґрунтовується організація та методи, аналізуються результати опитування магістрантів освітньої програми «Психологія» на підставі інтерв'ю, що самостійно заповнювались на платформі Муудл щодо очікувань (на початку) та саморефлексії (по підсумкам) вивчення курсу Психологія професійної свідомості, виділяються тенденції становлення професійної свідомості майбутніх психологів на підставі виділення маркерів, як показників пізнавальних інтересів до матеріалу курсу, самопомоги, допомоги іншим, становленню поглядів, уявлень, ідей та цінностей в контексті світосприйняття психолога-фахівця.

Література

1. Бойко Г.В. Трансформація уявлення про себе і втрата роботи. Запоріжжя: РА Тандем-У, 2005. 220 с.
2. Браймен А., Белл Е. Методи соціальних досліджень. Групи, організації та бізнес. пров. з англ. Харків: Гуманітарний центр, 2012. 776 с.
3. Дробот О.В. Професійна свідомість керівника: навчальний посібник / Дробот О.В. Київ.: Талком, 2016. 339 с.
4. Литвинчук Н.Б. Когнітивні уявлення про професію психолога у студентів-першокурсників бакалаврату спеціальності «психологія» *Психологія свідомості: теорія і практика наукових досліджень* : тези IV міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 21 листопада 2020 р.). Київ : Талком, 2020. 207 с. URL: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi67/0049099.pdf>
5. Чепелева Н.В. Проблеми психологічної герменевтики. Київ: Міленіум, 2004. 276 с.
6. Шевченко Н.Ф. Професійна свідомість практичного психолога як феномен. *Наука і освіта*. № 1-2. 2005. С. 43-46.

Information about the author:
Boiko Ganna Valentynivna,
Candidate of Psychological Sciences,
Associate Professor
at the Department of philosophy, public administration and social work
Zaporizhzhia National University
66, Zhukovskogo str., Zaporizhzhye, 69002, Ukraine